herpy

KOPPARÖDLOR

Scheltopusik

Pseudopus apodus

Pseudopus apodus är en stor, benlös ödla från Sydösteuropa och Västasien som liknar en orm, men har ögonlock, öronöppningar och en stel, pansrad kropp. Den blir upp till cirka 135 cm, är dagaktiv och robust och kan leva i flera decennier. Den lever av snäckor, insekter och små ryggradsdjur och behöver ett långt terrarium med grävbart bottensubstrat, en varm solplats och vintervila.

Familj: Anguidae Tidigare namn: *Ophisaurus apodus*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**90-135 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**20-50 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Marklevande och grävande**
Biotop	**Halvöken och tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**150 × 60 × 60 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**22-30 °C**
Värmeplats	**30-35 °C**
Temperatur, natt	**18-22 °C**
Luftfuktighet	**40-60 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Rekommenderas** Fergusonzon 2
Vintervila	**8-12 °C** 8-12 veckor
Föda	**Insekter, ryggradsdjur och maskar/sniglar**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**24 mån.**
Kullstorlek	**6-12 ägg**
Inkubation	**45-55 dagar** vid 26-29 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Pseudopus apodus är en kraftig, benlös ödla i familjen Anguidae. Kroppen är långsträckt och stel och täckt av fjäll i regelbundna ringar, och längs varje sida löper ett djupt veck som ger utrymme när djuret har ätit eller bär ägg. Svansen utgör mer än hälften av den totala längden. Frambenen saknas helt, och av bakbenen finns bara två små stumpar på 2-3 mm vid kloaken. Vuxna djur är gul- till rödbruna med ljusare, gulaktig undersida och ett något ljusare huvud. Ungarna är ljusgrå med bruna tvärband och kölade fjäll de första två-tre åren; fjällen blir senare nästan släta.

Den totala längden är 90-135 cm, och de största djuren mäter upp till 58 cm från nos till kloak. Arten är lätt att skilja från en orm: den har ögonlock som kan stängas, en synlig öronöppning, en stel kropp och inga breda bukfjäll. Släktnamnet betyder falsk fot och artnamnet utan fot. Arten beskrevs 1775 av Peter Simon Pallas och har tidigare stått i släktet *Ophisaurus*. Man

räknar med tre underarter: *P. a. apodus* från Kaukasus och Centralasien, *P. a. thracius* från Balkan och västra Turkiet och *P. a. levantinus* från Levanten.

Om djuret grips vrider det sig kraftigt runt sin egen längdaxel för att komma loss, och lyckas det inte kan det ligga helt stilla, som om det vore förlamat. Bett ingår inte i försvaret. Liksom andra arter i familjen kan den kasta svansen, och den nya svansen blir kortare och annorlunda färgad. Arten tål inte mycket hantering, men vänjer sig väl vid fångenskap och tar med tiden föda från en pincett. Huden ömsas ungefär varannan månad: den skjuts ihop och stöts av som en vulst.

Utbredning och livsmiljö

Pseudopus apodus lever från Sydösteuropa till Centralasien. I väster finns den längs Balkankusten från Kroatien och Hercegovina över Montenegro, Nordmakedonien och Albanien till Grekland, även på flera av de grekiska öarna (till exempel Korfu, Lesbos, Chios, Samos, Limnos och Rhodos), och vidare i Bulgarien och Turkiet. Mot söder når den Syrien, Libanon, Jordanien och Israel, och mot öster finns den i Georgien, Armenien, Azerbajdzjan, Iran, Irak, Turkmenistan, Uzbekistan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Kazakstan och Afghanistan. Mot norr lever den i europeiska Ryssland och södra Ukraina.

P. a. thracius lever i den västra delen av utbredningen, *P. a. levantinus* i Levanten och *P. a. apodus* i den östra delen.

> **Naturlig utbredning:** Grekland, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Montenegro, Nordmakedonien, Albanien, Bulgarien, Turkiet, Libanon, Syrien, Israel, Jordanien, Irak, Iran, Georgien, Armenien, Azerbajdzjan, Ryssland, Ukraina, Turkmenistan, Uzbekistan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Kazakstan och Afghanistan.

LIVSMILJÖ

Pseudopus apodus lever i torrt, varmt och öppet land med gles växtlighet: gräsmark, snår, steniga sluttningar, torra dalar och odlade fält, upp till cirka 2.300 m över havet. Den gömmer sig i buskar, mellan stenar och i hål i marken och gräver ner sig i lös botten.

Arten är dagaktiv, solar sig ofta och länge och är också framme i regnväder, när sniglarna är det. Aktiva djur i naturen har en kroppstemperatur på omkring 19-28 °C i genomsnitt, alltså lägre än många andra ödlor. Födan är framför allt insekter och snäckor och mer sällan små ryggradsdjur som näbbmöss, ödlor, ormar, möss och fågelungar. Klimatet har varma, torra somrar och kalla vintrar. Från oktober till mars är djuren i vintervila i hål och under stenar, och parningen följer i mars.

Läs mer: Vintervila och årstider

Skötsel

TERRARIET

Ett vuxet djur behöver ett terrarium på minst 150 × 60 × 60 cm (längd × bredd × höjd). Måttet är en uppskattning utifrån djurets längd: det rör sig längs marken och använder hela golvytan, så längden är det viktigaste. Ungar kan gå i mindre terrarier de första månaderna. Locket ska sitta fast och kunna låsas, eftersom djuret är kraftigt och trycker på lock och luckor.

Botten ska vara lös och minst 15 cm djup, så att djuret kan gräva ner sig: sand blandad med löv, eller gödningsfri trädgårdsjord med kokosfibrer och sand, som håller gångarna. Ovanpå läggs bark, kork, rötter och platta stenar som gömställen, minst ett i den varma och ett i den svala änden. Stenar läggs direkt på botten, så att djuret inte kan gräva in under dem. Håll botten torr större delen av tiden, med ett litet fuktigt område vid vattenskålen.

Terrariet ska vara väl ventilerat, till exempel med nätlock. Ta bort spillning löpande och byt botten helt när den är smutsig. Ett par eller två djur av ungefär samma storlek kan hållas tillsammans i ett terrarium på minst 200 × 80 × 60 cm (uppskattning).

TEMPERATUR

Solplatsen ska ha en yttemperatur på 30-35 °C, och resten av terrariet ligger på 22-30 °C på dagen. På natten sjunker temperaturen till 18-22 °C, och värmen kan stängas av om rummet är tillräckligt varmt. Använd en värmelampa över en platt sten eller skiffer, så att djuret kan värma hela kroppen, och mät med termometrar i båda ändarna och en infraröd termometer på solplatsen.

Arten kommer från områden med kalla vintrar, och vintervila rekommenderas; den är också en förutsättning för avel. I naturen varar den från oktober till mars. Bara friska djur i god kondition går i vintervila. Utfodringen upphör, och dagslängden och värmen sänks gradvis under två veckor medan djuret fortfarande har värme, så att tarmen är tom. Därefter

hålls djuret i 8-12 veckor vid 8-12 °C i en låda eller ett terrarium med djup, lätt fuktig jord, ett gömställe och en vattenskål. Temperatur och varaktighet är en uppskattning. Vid uppvaknandet höjs temperaturen gradvis, och djuret får vatten innan det får föda.

Läs mer: Värme och temperatur

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska ligga på 40-60 %. Arten kommer från torrt land, och terrariet hålls övervägande torrt, men botten i ena änden får gärna vara lätt fuktig. Duscha lätt på morgonen i den fuktiga änden och låt den torka upp under dagen. Under hudömsningen duschas lite oftare.

En låg, stabil vattenskål med rent vatten står framme hela tiden. Vattnet byts dagligen, eftersom djuret drar med sig bottensubstrat ner i skålen, och skålen skrubbas en gång i veckan.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Arten är dagaktiv och solar sig mycket, så den behöver en varm solplats och ljus 12-14 timmar om dagen på sommaren, kortare på hösten fram till vintervilan. UVB rekommenderas: ett UVB-rör eller en kombinerad värme- och UVB-lampa över solplatsen, så att djuret kan välja att gå in och ut ur UV-ljuset. Ferguson-zon 2 är en uppskattning, med ett UV-index på 1-2 vid solplatsen och lägre i resten av terrariet. Avståndet mellan lampa och djur beror på lamptypen och kontrolleras med en UV-mätare. Byt UVB-källan enligt tillverkarens anvisning.

På sommaren kan djuret gå i en utomhusbur i varmt väder. Terrariet får aldrig stå i direkt sol bakom glas, eftersom det snabbt överhettas.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Pseudopus apodus är köttätare. I naturen består födan framför allt av insekter (mest skalbaggar) och snäckor och mer sällan av små ryggradsdjur. Breda, kraftiga tänder krossar snäckskal och insektspansar.

Ge en varierad kost: snäckor, daggmaskar, gräshoppor, syrsor, kackerlackor och mjölmask, då och då en tinad ung mus och remsor av magert rått kött eller fisk. Möss och kött är tillskott, inte huvudfoder, eftersom djuret lätt blir fett. Pudra insekterna med kalcium vid de flesta utfodringar och med ett multivitamin en gång i veckan. Använd uppfödda foderdjur i stället för vildfångade, så att inga parasiter och bekämpningsmedel följer med.

Ungar matas varje dag eller varannan dag, vuxna 2-3 gånger i veckan. Använd en låg skål eller en pincett, så att djuret inte sväljer bottensubstrat. Djuret blir ivrigt vid utfodring och kan nypa hårt i pincetten med sina kraftiga käkar. Det är normalt att djuret slutar äta före vintervilan, men viktminskning utanför den perioden kräver undersökning.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

BETEENDE OCH HANTERING

Pseudopus apodus är lugn och anpassar sig väl till fångenskap, men den ska inte tas upp varje dag. Lyfts djuret vrider det sig kraftigt runt sin egen axel; stötta hela kroppen och lyft aldrig i svansen, som kan gå av. Nya djur ska få ett par veckors ro innan de hanteras, och tar med tiden foder från pincetten.

Djur av ungefär samma storlek kan som regel hållas tillsammans, men håll utkik efter oro, särskilt under parningstiden, och separera djuren vid bett eller sår. Sätt inte två hanar tillsammans, och håll djur av mycket olika storlek åtskilda. Liksom alla kräldjur kan arten bära salmonella, så tvätta händerna efter kontakt med djur, terrarium och foder.

Läs mer: Karantän och hygien

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Könen är svåra att skilja åt. Hanarna blir i genomsnitt större än honorna och har bredare huvud och tjockare svansrot. Den säkraste bestämningen görs hos en veterinär med erfarenhet av kräldjur. Arten blir könsmogen vid omkring 2 års ålder. Sätt bara ett djur i avel när det är fullvuxet, i god kondition och har haft en vintervila.

PARNING

Parningen följer efter vintervilan, i naturen i mars. När djuren har värmts upp igen sätts hanen in till honan under uppsikt de första timmarna, och djuren separeras om honan får sår. Honan ska få rikligt med foder både före och efter parningen, så att hon kan bygga upp reserver till äggen.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Omkring 10 veckor efter parningen lägger honan 6-12 ägg, oftast omkring 8, men kullar ner till 2 och upp till 15 ägg förekommer. I naturen lägger hon dem under bark eller en sten, och hon stannar ofta hos dem och lägger sig runt äggkullen. Ge henne en låda med fuktig, lös jord eller mossa och ett gömställe över, så att hon kan gräva och lägga i lugn och ro. Utan en lämplig plats kan hon hålla tillbaka äggen, och det kan bli livshotande. Hur många kullar hon kan lägga per år är inte känt. Efter läggningen ska hon få rikligt med foder.

INKUBATION

Äggen flyttas försiktigt till en inkubationslåda utan att vändas och läggs på fuktig vermikulit eller perlit i en sluten låda med små lufthål. Ungarna kläcks efter 45-55 dagar. Inkubationstemperaturen är inte beskriven för arten; 26-29 °C är en uppskattning, och temperaturen ska vara stabil. Ungarna mäter omkring 8 cm från nos till kloak och börjar äta efter omkring fyra dagar.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna behöver ett terrarium med djup, lätt fuktig botten, många gömställen och en varm solplats. Mata dem varje dag eller varannan dag med små syrsor, små daggmaskar och små snäckor, pudrade med kalcium. Ungar av samma storlek kan gå tillsammans medan de är små; separera dem om de börjar bita varandra, och senast när de närmar sig könsmognad.

Hälsa och vanliga misstag

Arten är härdig, och de flesta problem beror på fel i uppställningen. De typiska problemen är:

- Fetma vid för mycket fettrik föda som möss och för lite rörelse. Väg djuret regelbundet.
- Metabol skelettsjukdom vid för lite kalcium och UVB.
- Hudproblem och mögel i en botten som är ständigt blöt.
- Inälvsmask och kvalster, särskilt hos vildfångade djur. Nya djur hålls i karantän och får ett träckprov undersökt.
- Äggläggningssvårigheter om honan inte har en lämplig plats att lägga på.
- Sår i mun och käkar som kan bli inflammerade och kräver veterinär.

Ett friskt djur har klara ögon, jämn vikt och äter villigt. Kräldjur döljer sjukdom, så kontakta en veterinär med erfarenhet av kräldjur om djuret går ner i vikt, inte äter utanför vintervilan eller andas med öppen mun.

Läs mer: Vanliga sjukdomar och tecken på sjukdom

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.